

Bjarne Persson

Människor och miljöer i gamla Clara

En historisk stadsdelsbok från Klara i Karlstad

Innehållsförteckning

[Inledning:](#)

[Kapitel 1:](#)

[Beskrivning av Carlstads uppkomst och utveckling](#)

[Fräsegården Våxnäs och Lilla Våxnäs](#)

[Stadsdelen Clara](#)

[Kapitel 2:](#)

[Den gamla bebyggelsen i Klara](#)

[Lilla Våxnäs](#)

[Sandbäcken](#)

[Värmlands regemente](#)

["Slakteriet"](#)

[Spå-Anna](#)

[Västra bron](#)

[Hybelejens kvarn](#)

[Salttorget, Brännvinsbränneriet och Västra tullen](#)

[Badhusen i Klara](#)

[Teatern](#)

[Klarälven](#)

[Kapitel 3:](#)

[Bostadsbebyggelsen i Klara fram till ca 1905](#)

[Klara 1-11](#)

[Falkgården, Sandbäcksgatan 23](#)

[Sandbäcksgatan 25](#)

[Molindersgården, Sandbäcksgatan 27](#)

[Klara 12-27](#)

[Tingshuset](#)

[Våxnäs Bryggeri](#)

[Dalmers och Bryggaren](#)

[Kapitel 4:](#)

[Historiskt intressanta personer i Klara](#)

[Hybelejen](#)

A. F. von Wachenfeldt
Familjen Lilljebjörn
Sotarfamiljen Sundelius
Repslagarfamiljen på Klara 8B
Konstnären Olof W Nilsson
Poeten Nils Ferlin
Bror Billman
Knut Fraenkel
Elfdalingen
Albin Forssell

Kapitel 5:

Större förändringar av bebyggelsen i Klara under 1900-talet

Nybyggnation efter ca 1905

Värmlands regemente

Karolinen

Länsstyrelsen

NWT, Tingvalla IP, Malmgården, Lantmäterikontoret

Sandbäckenområdet; brandstation, häktet, polishuset

Milostaben, överstebostället

Militärhistoriskt museum, Skansen

Kv Domaren

Villabebyggelsen söder och öster om Tingvalla IP

Avslutningskapitel:

Klara idag och i framtiden

K-märkta hus

Byggplaner

Avslutningsord

Källor:

Litteraturförteckning

Övriga källor

INLEDNING

Stadsdelen Klara uppstod efter den stora stadsbranden som drabbade Karlstad år 1865. Denna bok handlar i första hand om människor och miljöer i *stadsdelen Klara* i Karlstad från branden och fram till början av 1900-talet. Hela stadsdelen byggdes alltså under dessa första 40 år, även om det fanns några enstaka små villor där tidigare under 1800-talet. Området var tidigare jordbruksmark som tillhörde gårdarna Våxnäs och Sandbäcken. Dessa gårdar beskrivs ingående, och berättelsen omspannar tiden från 1400-talets början till idag, det vill säga ungefär 600 år.

För några år sedan gav jag ut en bok med titeln "*Clara 9*". Det var en bok om det gamla huset jag bor i, men boken beskrev också den gamla bebyggelsen i stadsdelen Klara och de människor som bodde där. I den nya boken har jag minskat ner beskrivningen av Klara 9 men däremot utvidgat berättelsen om hela stadsdelen. Jag har läst in gammal litteratur om Karlstad, tittat på gamla fotografier och kartor, släktforskat, googlat och frågat vänner och bekanta som är uppväxta i Klara.

Beträffande *stadens* historia så finns det förnämliga verk att tillgå, främst *Karlstads stads historia* i 4 delar av *C E Nygren*, *Lars Dalgren* och *Ove Moberg* samt *Det gamla Carlstad* av *Mats Ronge*. Särskilt intressanta är de personbeskrivningar och omdömen som jag har kunnat få fram om personer som levde i Klara på 1800-talet, detta främst tack vare *N.F. Bergqvists* bok *Gamla kyrkogården i Karlstad* och *Henrik Lilljebjörns* bok *Hågkomster*.

Däremot kan jag inte finna någon sammanhållen, heltäckande berättelse om enbart stadsdelen Klara i gamla tider. Jag tycker därför att det är en angelägen uppgift att försöka råda bot på något av "okunskapen" om vår närmaste lokalhistoria. Därför vänder jag mig nu med denna skrift till alla de som nu bor i eller har anknytning till Klara och Karlstad och även till de som har gamla släktband hit.

Disposition av den fortsatta berättelsen

Efter denna inledning ska jag nu försöka förklara hur boken är upplagd och vad som kommer att beskrivas i fortsättningen.

Kapitel 1 är en liten introduktion till **Karlstads uppkomst och utveckling och där beskrivs även Våxnäs (Lilla Våxnäs) och stadsdelen Klara**. Jag kommer också att visa några historiska kartor och foton från tiden omkring stadsbranden 1865.

Kapitel 2 innehåller en beskrivning av **den gamla bebyggelsen i det som efter stadsbranden 1865 blev stadsdelen Klara**. Berättelsen startar redan i början av 1400-talet och avslutas i början av 1900-talet. Jag försöker först "omringa" Klara och börjar med de äldsta gårdarna **Lilla Våxnäs** och **Sandbäcken**, vilka båda torde ha varit befolkade ungefär lika länge som Tingvalla. Någon annan bostadsbebyggelse fanns inte i nuvarande Klara vid den tiden. Sedan går jag tillbaks till **Västra Bron**, vilken fanns innan staden Carlstad bildades år 1584. Vid brofästet låg Salttorget eller **Nya Salttorget**, eftersom Salttorget tidigare, på 1700-talet, var beläget vid nuvarande Residenstorget på andra sidan älven. Nya Salttorget låg på den öppna platsen där numera **Karlstads Teater** finns. Där fanns också spannmålsbodrar i nära anslutning till **Västra Tullen**, som låg i hörnet av nuvarande Sandbäcksgatan -

Våxnäsgatan. Där *Selma Lagerlöf* nu sitter staty uppförde *Hybelejen* sin berömda **Hybelejens kvarn**, och strax intill Västra Tullen fanns för bara 100 år sedan **Dambadhuset**, ett kallbadhus i älven. Vid Sandbäcksgatan 17 (Klara 9) låg även ett **Herrbadhus**.

Kapitel 3 behandlar **ursprunglig bostadsbebyggelse** med ägare och ett stort urval hyresgäster avseende i tur och ordning **Klara 1 till Klara 27 och övrig ursprunglig bebyggelse** i Klara under 1800-talet och fram till 1900-talets början.

Kapitel 4 handlar om **historiskt intressanta personer** som har bott i eller haft anknytning till Klara. Först och främst måste här *Hybelejen* ges en utförlig beskrivning, därefter *Henrik Lilljebjörn* och hans familj på Sandbäcken liksom den för Klara och Karlstad så betydelsefulla lantmätaren *A.F. von Wachenfeldt*, vilken också en tid bodde på Sandbäcken. Vi kommer också att få stifta bekantskap med **sotarfamiljen Sundelius** på Klara 8A och **repslagarfamiljen A.F. Larsson** på Klara 8B samt **konstnären Olof W. Nilsson** på Klara 11 och **poeten Nils Ferlin** på Klara 4. Här behandlas även bland annat den mycket originelle *Eldalingen*, nordpolsfararen *Knut Fraenkel*, majoren och historieskrivaren *Bror Billman* och boktryckaren *Albin Forssell*, vilken grundade Karlstads-Tidningen. Därutöver ges i den löpande texten kortare personbeskrivningar under respektive fastighet.

Kapitel 5 innehåller en redogörelse för de större förändringar som skett av bebyggelsen i **Klara under 1900-talet**.

Allra sist kommer ett **Avslutande kapitel** om Klara idag och i framtiden, om K-märkning, om stadsdelsböcker och lite annat.

KAPITEL 1

Kort beskrivning av Karlstads uppkomst och utveckling och i samband därmed Våxnäs (Lilla Våxnäs), ur vilken gård stadsdelen Klara kan sägas ha uppkommit.

Staden Carlstad bildades 1584 som den första i Värmland. Det var *hertig Carl*, sedermera *kung Carl IX*, som av någon anledning tyckte att den lilla handelsplatsen Tingvalla skulle upphöjas till stad. Det fanns vid den tiden ca 150 invånare i Tingvalla, och man kan tycka att det var ett något litet befolkningsunderlag för att bli stad.

*PLAN aff Carlstads såsom dedh nu förewetter 1646.
Den äldsta kända kartan över Karlstad. Författaren är okänd men kan vara lantmätaren Håkan Arvidsson som under den aktuella tiden var ensam lantmätare i Värmland. Observera att kartan är upp- och nedvänd.*

Del av Geometrisk dilation öfver Carlstads tompter upprättad av lantmätare Christer Roman år 1696. Detta är den nya plan för staden som tillkom efter att den brunnit 1652. Notera skillnaderna mot 1646 års plan. Bl a har gatunätet blivit glesare och fått ett rutmönster.

Befolkningen ökade inte heller nämnvärt de följande 100 åren. Först efter den stora branden 1752 blev det en kraftig ökning av folkmängden från ca 800 till ca 1600 människor.

Fängelset, Sjukhuset, Domkyrkan med det gamla tornet, tornet på Gamla Gymnasiet. Fotot måste vara taget före branden 1865. Fotograf: Okänd.

Söndagen den 2 juli 1865 utbröt på tomten i hörnet av Östra Torggatan och Drottninggatan den stora branden, som ödelade så gott som hela staden. Av stadens 241 tomter var endast 9 obrända. Biskopshuset, gamla gymnasiet, lasarettet, fängelset, hypotekshuset och kvarteret Almen räddades. Domkyrkans torn och yttertak eldhärjades. Vid den tiden fanns det i Karlstad ca 5000 invånare, därefter har det skett en stadig tillväxt av befolkningssiffrorna.

*Carlstad mot norr kort efter branden 1865. Domkyrkan med det avbrunna tornet och det oskadade
Gymnasiet.
I dag: Domkyrkan med nytt torn, Gamla Gymnasiet och framför dessa byggnader Tingvallagymnasiet.*

Kort tid efter branden 1865.

Någon tid efter branden 1865.

Del av Charta öfver Upstaden Carlstad upprättad år 1770 av ingenjör Jonas Brolin vid generallantmäterikontoret. Vid 17 ligger Västra Tullen, 20 är Spannmålsbodan och 23 är Westra Bron.

Frälsegården Våxnäs och Lilla Våxnäs

Lilla Våxnäs omfattade all jord mellan Salttorget och Sandbäcken. Ursprunget är frälsegården Våxnäs, som i urkunder från medeltiden omnämns tillsammans med andra frälsegårdar i Tingvalla, såsom Vidön (åren 1314 och 1434), Kroppkärr (1348), Alster (1348) och Rud (1434), och har en lång historia omväxlande som frälsejord, kronojord och donationsjord. Första kända ägare till frälsegården Våxnäs är riddaren och riksrådet *Laurens Ulfsson Blå av Aspenäsätten*, d 1445, och hans hustru *Ida Johansdotter von Bülow*, d ca 1466, vilka gifte sig omkring år 1420. Enligt en

bevarad handling från den 19 januari 1443 utarrenderade detta par två gods i Tingvalla socken benämnda Övre Våxnäs och Nedre Våxnäs till *Claus Ingelsson*, vilken var fogde i Värmland.

Under lång tid fördes omfattande processer om äganderätten till Våxnäs och två andra gårdar, Hanevall i Segerstad och Sanna utanför Karlstad. Det var de tre ätterna Tre Kronor, Natt och Dag och Sparre som genom gifte med *Ida von Bülows* brorsdotter *Ermegård Fickesdotter* stred om ägandet, och Sparre gick segrande ur den striden. Riksrådet *Erik Sparre* (1550–1600) var på sin tid ägare till Våxnäs. Denne tog dock ställning för *konung Sigismund* i striderna mot *hertig Carl* och blev därför avrättad vid Linköpings blodbad år 1600. Därför kom Carl, som samma år blivit *kung Carl IX*, i besittning av Övre Våxnäs. Han hade redan 1587 köpt Nedre Våxnäs. Säteriet Våxnäs lades nu under Carlsbergs kungsgård (där domkyrkan nu står) som en av dess "ladegårdar". År 1614 utarrenderade Carl IX:s änka *Christina* "Våxnäs ladegård" till borgerskapet i Karlstad.

Kronogodset Södra Våxnäs ärvdes av Christinas dotter *Catharina* f 1584, som var gift med pfalzgreven *Johan Kasimir* (1589–1652). Han beslöt 1633 tillsammans med rikets råd, att Södra Våxnäs skulle läggas till staden såsom utjord att användas av stadens ämbetsmän. Detta avsåg troligen endast den del av Södra Våxnäs som låg närmast älven. Den halshuggne Erik Sparres ättlingar återfick redan 1617 "frälsehemmanet Norra Våxnäs". Det var hans änka, grevinnan *Ebba Brahe*, som då tillträdde egendomen. Därefter övergick egendomen till sonen greve *Carl Sparre*, och efter hans död till hans syster *Christina*, d 1669 och hennes make, riksrådet och friherren *Bengt Skytte af Duderhof* (1614–83).

Egendomen gick ur släkten 1663, när *Bengt Skytte* sålde "Stora Våxnäs fräsegårdar" till regementskvartermästaren *Olof Eriksson Sparf*. Denne var gift med *Sara Gustafsdotter Carlström*, som var dotter till borgmästaren i Karlstad *Gustaf Börjesson*, d 1688, g m *Ellika Elfdalia*, vilken var syster till superintendenten *Sven Elfdalius Camoenius* (1588–1666).

Petrus Magni Gyllenius (född som *Peder Månsson* 1622-04-14 i Södra Tofta, Ölme, d 1675-01-11 i Bolstad, Dalsland) skriver i sin dagbok 1662-06-17 när han var secundus collega vid skolan i Karlstad: "rymbde *Sara Göstaffzdotter* bort medh *Oluff Sparff* til Stockholm; alltså hölt hon sin loffven, och hon gjorde sina föräldrar en stoor sorgh och sigh en stoor skam." Det förhöll sig så att Sara vid tillfället var förlovad med en annan man. Gyllenius umgicks med familjen Börjesson liksom med Elfdalius och andra ledande personer i Karlstad, varför han blev upprörd över det inträffade.

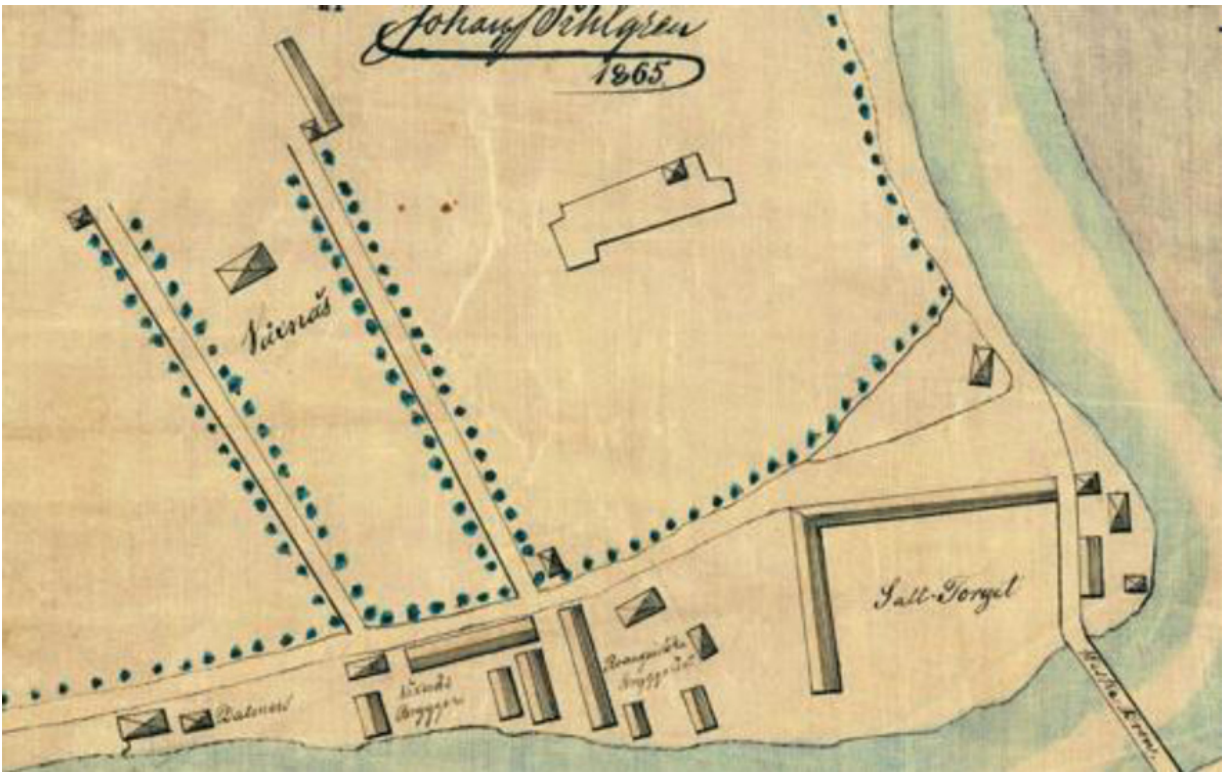
Det blev komplikationer genom att gården pantförskrivits till friherre *Per Rosenholm* (1646–99) och hans syskon. Efter flera rättegångar och överklaganden vann Rosenholm i hovrätten och egendomen var deras. De nya ägarna sålde dock 1696 till bankokommissarien i Örebro *Johan Carlheim* (1661–1703), vilken var son till borgmästaren i Karlstad *Bengt Svensson* (1634–82) och sedan 1686 gift med *Anna Sparf* 1665, dotter till förutnämnda *Olof Eriksson Sparf* och *Sara Gustafsdotter Carlström*. Änkefru *Anna Sparf Carlheim* testamenterade Stora Våxnäs respektive Lilla Våxnäs till sina två mågar *Mattias Gyllenspetz* och *Gabriel Johannis Magnelius* omkring år 1720. Benämningarna Stora och Lilla Våxnäs har därefter använts för de båda gårdarna. Läs den fortsatta berättelsen under avsnittet om herrgården Lilla Våxnäs.

Stadsdelen Clara

Stadsdelen Klara uppstod efter den stora stadsbranden 1865 i samband med att en ny stadsplan upprättades. Området tillhörde vid den tiden Lilla Våxnäs, som ägdes av generallöjtnanten *Otto August Malmborgs* arvingar. Dessa var inte särskilt villiga att sälja mark. Det var också oklart om Klara tillhörde Karlstads stad eller landsförsamling. Saken avgjordes 1870, och Klara kom att tillhöra Karlstads stad. Detta gällde endast den östra delen av Klara. Lilla Våxnäs och Sandbäcken tillhörde landsförsamlingen ytterligare någon tid medan bebyggelsen utefter Sandbäcksgatan alltså tillhörde staden. Bebyggelsen var ännu 1882 ganska sparsam och husens läge sammanföll inte alltid med de på kartan redovisade tomterna, varför man får intrycket att 1865 års stadsplan aldrig kom att genomföras fullt ut för stadsdelen Klara. Istället kom en ny stadsplan att fastställas 1885, och det är den som ligger till grund för det utseende som stadsdelen har idag.

Karta öfver staden Carlstad med dertill lydande egor upprättad 1857 av ingenjör Gustaf Liunggren.

Del av Plan af staden Carlstad. Före branden den 2 Juli jemte markering af nämnde dag afbrända tomter och byggnader. Afritad af Johan Pihlgren 1865.

Del av Plan öfver Carlstad upprättad i överensstämmelse med den af Stadsfullmäktige efter branden den 2 juli 1865 antagna nya tomtreglering upprättad av kommissionslantmätare A F von Wachenfeldt. Här är teatern inritad, men det skulle dröja nästan 30 år innan den kom att byggas.

Det uppstod av förklarliga skäl direkt efter branden 1865 ett stort behov av bostäder i Karlstad, och enligt kyrkoböckerna skedde en kraftig inflyttning till fastigheterna Klara 1 - 11, dvs utefter hela Sandbäcksgatan, både från bostadslösa Tingvallabor och från utomsocknes, de senare förmodligen för att arbeta med återuppbyggnaden av det helt nedbrunna Karlstad.

Som vi ser av Högströms **karta från 1882** så är tomterna Klara 1 till 22 inritade i ett prydligt rutmönster och kvartersnamnen Ekorren, Staren och Björken är angivna. Befintliga hus finns inritade på tomterna Klara 1 till 10. De flesta tomterna har hus som ligger delvis utanför respektive tomtgräns. Man ser på kartan ingen skillnad på bostadshus och uthus, men att uthus förekommer på kartan kan man bland annat se av ett fotografi av uthusen på Klara 8.

Klara 9 och uthusen på Klara 8A och 8B.

Del av Karta öfver Karlstad upprättad år 1882 av stadsarkitekten och stadsbyggmästaren Th Högström.

KOPIA

Gillas
 från sått Kungl. Majt närligg. Skriftele till Län. Befallningshafvande
 i Tomlands län af denna dag närmare uttömda betyg
 Från Karlstad den 14 Augusti 1885
 af närliggande befallning
E. W. Sandström

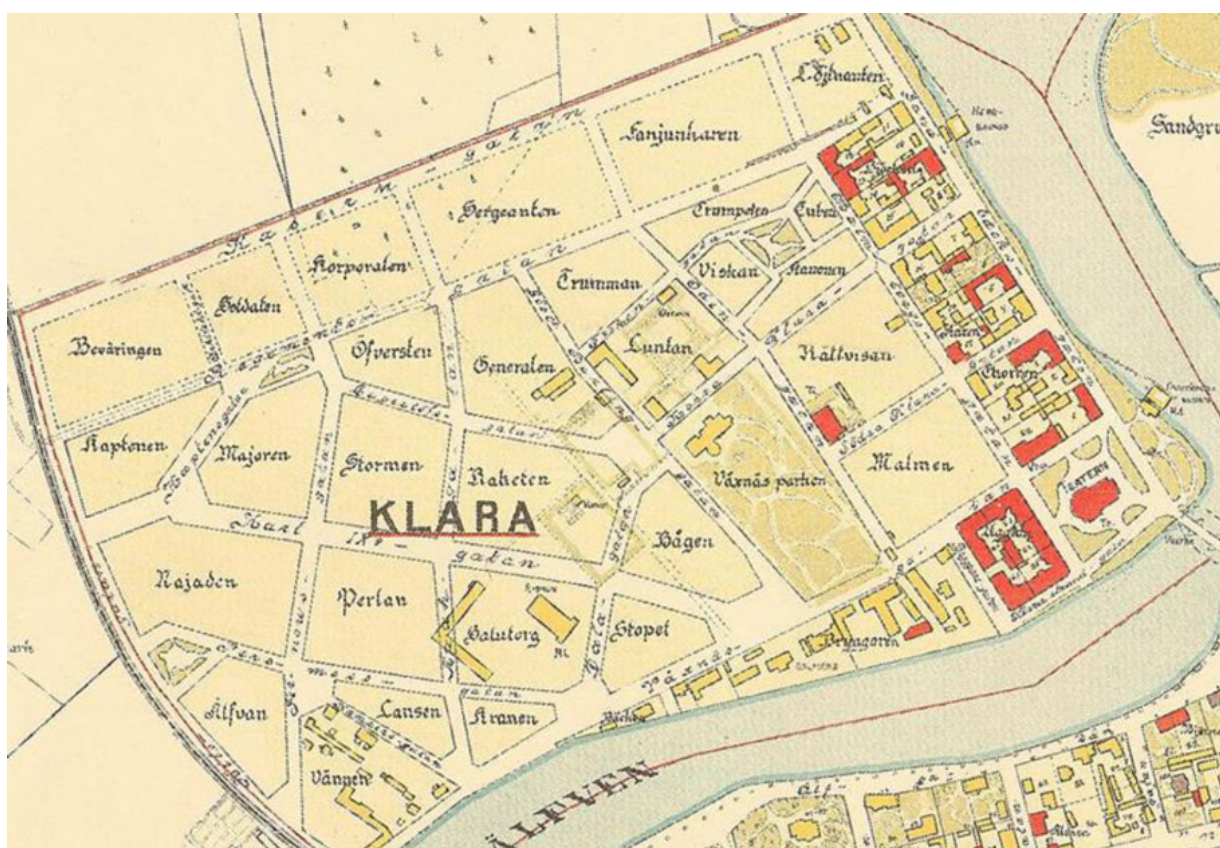
STADSDELEN KLARA I KARLSTAD
 enligt af stadsfullmäktige den 17 okt 1884 antagen stadsplan,
 upprättad åren 1882 och 1884 af

Gust Lindmark
 Förste Lantmätaren

Stadsdelen Klara enligt av stadsfullmäktige den 17 okt 1884 antagen stadsplan upprättad åren 1882 och 1884 av förste lantmätaren Gust. Lindmark, gillad av Kungl. Majt 14 aug 1885.

På **kartan från 1908** ser man att det fanns storslagna planer för Klaras utbyggnad. Hela området är indelat i ett 30-tal kvarter, av vilka ett fåtal då var bebyggda. De flesta av de kvarvarande kvarteren skulle inte komma att bebyggas förrän i modern tid, och då efter helt annorlunda stadsplaner. Man kan på denna karta se att alla tomter utefter Malmtorgsgatans östra sida har bebyggts och att många äldre hus på Sandbäcksgatan har rivits och ersatts med nya.

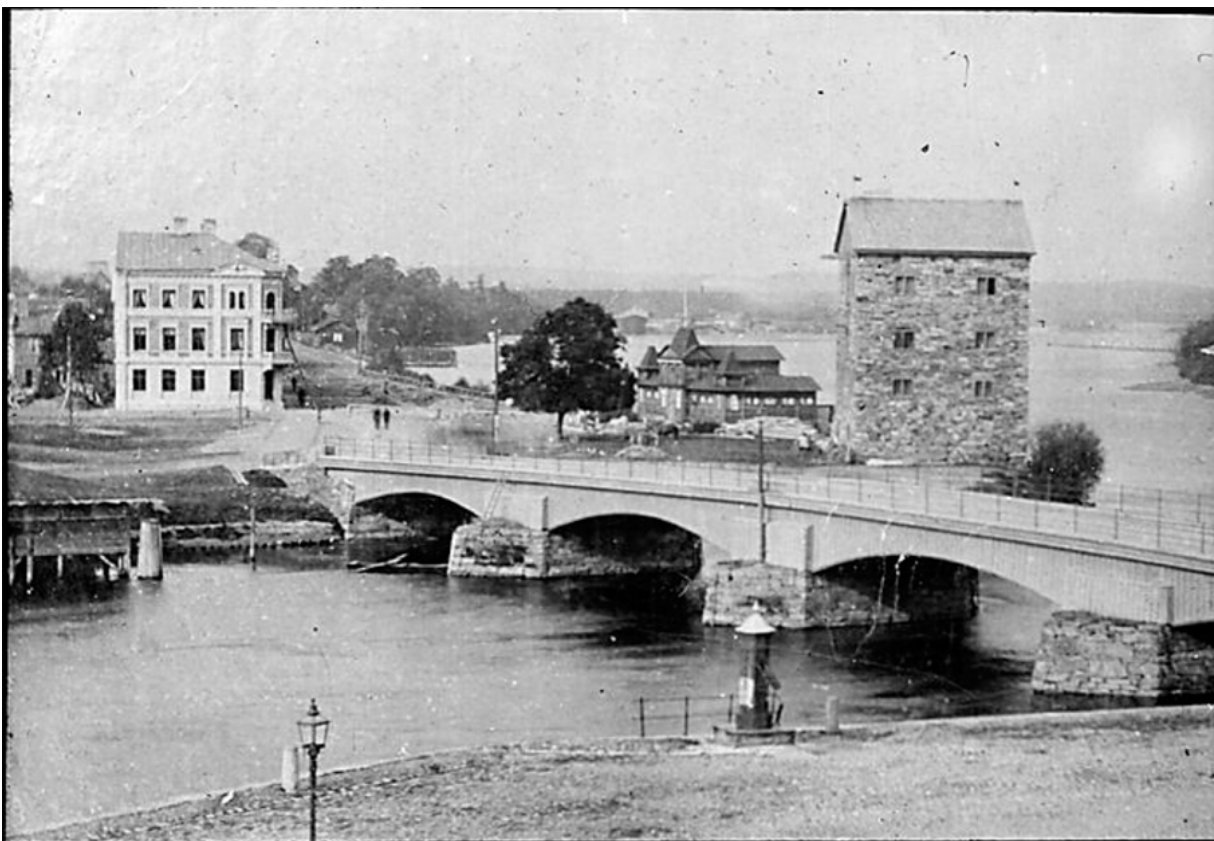

Del av Karta öfver Karlstad. Utarbetad 1908 av ritläraren Napoleon Caesar. Staden har inkorporerat ett område i Klara och staden har växt även till Herrhagen, Viken, Berget (Kvarnberget) och Norrstrand.

KAPITEL 2

Den gamla bebyggelsen i Klara

Som jag redogjorde för i inledningen så bestod den ursprungliga bebyggelsen i nuvarande Klara av gårdarna Lilla Våxnäs och Sandbäcken. Västra bron fanns före stadens bildande 1584 liksom vägarna från väster (Åmålsvägen, nuvarande Våxnäsgatan) och norr (Fryksdalsvägen, nuvarande Sandbäcksgatan). Tullportar och tullstuga liksom staket och erforderliga magasin uppfördes på 1600-talet där dessa vägar sammanträffade. Den s k lilla tullen uttogs under tiden ca 1620 till 1810. På 1700-talet uppfördes handelsbodas på Nya Salttorget, den öppna platsen mellan tullen och västra bron. Området kompletterades senare med Hybelejens kvarn och därefter med Karlstads teater. Bostadsbebyggelsen startade i mindre omfattning troligen på 1840-talet med Klara 1 strax intill tullporten.

*Klappbryggan, Klara 1, Dambadhuset och Hybelejens kvarn (stenmagasinet),
fotoår 1890.*

Lilla Våxnäs

Som nämndes i inledningen är Lilla Våxnäs sprunget ur den gamla fräsegården Våxnäs, som är nämnd redan på 1400-talet. Redan då förekom benämningarna Övre Våxnäs och Nedre Våxnäs. På 1600-talet kom benämningarna Södra Våxnäs och Norra Våxnäs eller Stora Våxnäs, vars huvudbyggnad låg där Våxnäs industriområde nu finns. För den som är intresserad av Våxnäs historia rekommenderas skriften "Anteckningar om Våxnäs" av *N.F. Bergqvist*. I den får man en mycket detaljerad beskrivning av händelser och personer på såväl Stora som Lilla Våxnäs under 500 år, från 1400 till 1900.

Lilla Våxnäs herrgård efter ombyggnad 1895.

Lilla Våxnäs nämns första gången ca år 1700, och är alltså den egendom i nuvarande Klara, vars huvudbyggnad från 1831 kan benämnas herrgård. Huset var tidigare ett större, rödmålat envånings trähus, vilket beboddes 1810-1822 av överjägmästare *Crispin Löwenhielm* (1777-1825), därefter 1822-1831 av överstelöjtnanten och greven *Gustaf Wachtmeister* (1792-1859) och från 1831 av generallöjtnanten *Otto August Malmberg* (1795-1864).

Ägarlängd och diverse hyresgäster på Lilla Våxnäs

Ca 1720-ca1740

Den förste ägaren av Lilla Våxnäs var prosten, kyrkoherden i Hammarö 1714 och i Grava 1720, *Gabriel Johannis Magnelius* (1670-1725), g 1707 med *Sara Carlheim* (c1690-

1751), vilken genom testamente troligen omkring år 1720 av Saras mor *Anna Sparf Carlheim* f 1665, erhöll $\frac{1}{4}$ mantal av Våxnäs, därefter benämnt Lilla Våxnäs. Samtidigt fick den andra mågen, löjtnanten vid Närke-Värmlands regemente *Mattias Gyllenspetz* (1684-1767), g 1711 med den andra dottern *Maria Eleonora Carlheim* 1690-1769), $\frac{3}{4}$ mantal av Våxnäs, vilket sedan benämns Stora Våxnäs.

Ca 1740-1759 Rådman *Johan Palmgren* f 1700, d 1759, och hustrun *Anna Helena Palmgren, f Magnelius* 1719, d 1795, dotter till föregående ägare.

1759-69 Ovannämnda änkan *Anna Helena Palmgren, f Magnelius*.

Brobyggmästaren *Anders Jacobsson* f 1727 bodde som hyresgäst på Lilla Våxnäs vid denna tid och fortfarande 1780. Hustrun var *Margareta Jacobsson, f Segerström* 1736 och de hade barnen *Anna Beata Jacobsson* f 1758, *Maria Lisa Jacobsson* f 1761, *Helena Christina Jacobsson* f 1766 och *Erik Jacob Jacobsson* f 1768. Anders Jacobsson hade 1759 erhållit fullmakt på tjänsten som brobyggmästare i Värmland. Han beskrevs som "en stilla, flitig och arbetsam yngling". Det var han som var konstruktör och byggmästare till Östra bron, vilket arbete påbörjades 1761 och var klart 1765. Han var också konstruktör till Västra bron, men det arbetet gick till *Carl Jacob Heublein*, se avsnittet om Hybelejen.

Ca 1770-79 Förste ägare var hökaren *Lars Alén* f 1739, g m *Maria Alén, f Carlmark* 1752, därefter *Lars Larsson*, svärfar till *Alén*, därefter kapten *Johan Gudmund Nordberg*, adlad *Löwenhielm*, f 1698 i Nor, d 1778 på Agnhammar i Grums, g 1734 med *Catharina Christina Löwenhielm, f Ugglå* 1701, därefter kunglige sekreteraren *Erland von Lagerlöf* (1736-

1803), g 1772 med *Agneta Maria Lagerlöf, f Uggla* (1754-98). Erland von Lagerlöf var son till superintendenten *Nils (Nicolaus Danielis) Lagerlöf* (1688-1769) och *Anna Charlotta Lagerlöf* (1702-41). Dessa var kusiner. Nils Lagerlöfs föräldrar var kyrkoherden i Arvika *Daniel Lagerlöf* (1651-1718) och *Magdalena Hofstenia* f 1648 som var dotter till *Nicolaus Erics Hofstenius* och *Annika Urania*. Agneta Maria Lagerlöf, f Uggla var dotter till majoren *Carl Fredrik Uggla* och *Augusta Elisabet Uggla, f Didron*.

1779-91 *Anna Lisa Bratt, f Wennerstierna* (1734-88) och hennes make lagmannen *Lars Gustaf Bratt* (1731-91). Hon var dotter till kammarherren och godsägaren *Mattias Wennerstierna* (1704-87) och *Elisabeth Maria Wennerstierna, f Låstbom* (1713-92). L G Bratt var son till *Jonas Bratt* (1683-1737) och hustrun i det andra äktenskapet *Anna Elisabeth Bratt, f Hiertzell* (1700-45).

1791-94 *Lovisa Bratt f 1778*, dotter till ovan nämnda, g (1) 1794 med löjtnant *Gustaf Carlsten* (1767-1829), skilda, g (2) med *Reinhold Bratt* (1755-ca1821), vilken var en av duellanterna i Sandbäcksskogen den 15 febr 1805, då utmanaren *fänrik Arén* blev ihjälskjuten och Bratt måste fly till Norge.

1794-1800 Landskamrer *Lars Magnus Wester* (1754-1801), g 1783 med *Magdalena Wester, f Uggla* (1750-1826), som var dotter till hovjägmästaren *Georg Gustaf Uggla* (1710-71) och *Agneta Maria Uggla, f Bratt* (1718-62).

1801-09 Änkefru *Magdalena Wester, f Uggla*.

1810-19 Överjägmästare *Crispin Löwenhielm* f 1777 i Nor, inflyttad 1810 från Nor, d 1825, hustru *Christina Maria Löwenhielm, f Lagerhjelm* 1793 i Nerike, d 1857. Hon var

dotter till majoren *Gustaf Lagerhjelm* (1743-1804) och *Ulrika Charlotta Lagerhjelm* (tremänningar).

Hyresgäster vid den här tiden var bl a regementsskrivaren *Carl Larsson* (1789-1841) med hustrun *Aurora Larsson, f Suther* (1798-1824).

1821-31 Överstelöjtnanten greve *Gustaf Wachtmeister* f 1792-09-14 i Skagershult, d 1859, hustru friherrinnan *Lovisa Fredrika Wachtmeister, f de Geer* 1796-03-01, utflyttade till Södermanland 1831. Det anses vara *Wachtmeister* som lät bygga till huvudbyggnaden med en våning.

1831 Överstelöjtnant *Emil Adam von Gerdtén* (1772-1844) på Apertin, Kil.

1831-64 Emil Adam von Gerdténs måg, överstelöjtnant *Otto August Malmborg* f 1795-07-28 i Finland, d 1864, hustru *Augusta Malmborg, f von Gerdtén* 1810-05-19 i Sunne, d 1860.

1865-89 O A Malmborgs sterbhus.

Under familjen Malmborgs tid på Lilla Våxnäs fanns en del intressanta **hyresgäster**:

Enligt **husförhörslängden 1835** bodde här assessor *Jan Roman* f 1776 i Alster med hustrun *Anna Roman, f Nilsson* 1772 i Grythyttan, och deras barn *Sara Lilljebjörn, f Roman* 1801 i Arvika, och *Johanna Roman* f 1812 i Alster. Vid denna tid redovisas också en *Lovisa Hellström* f 1787 och en skrivare *C G Pallin* f 1800 i Ekshärad.

1862 inflyttade från Göteborg ångbåtskaptenen *Karl Fredrik Svartling* f 1833-12-07 i Motala med hustrun *Christina Wilhelmina Svartling, f Berg* 1835-02-26 i Kalmar, d 1870-07-13 i Karlstad. Barnen var *Karl Vilhelm Svartling* f 1862-

06-22 i Karlstad och *Elin Karolina Emilia Svartling* f 1866-10-08 i Karlstad. 1866-70 redovisas familjen Svartling under Kaptenshuset, Klara 1 i Karlstads stadsförsamling. Svartling var under perioden 1861 till 1870 kapten på ångbåten Örn, som trafikerade Klarälven mellan Lyckan i Forshaga och Klara i Karlstad, se särskilt avsnitt om detta.

En annan hyresgäst från 1865 var kaptenen och regementsskrivaren vid Värmlands regemente *Olof Erland Belfrage* f 1821-10-16 i Stavnäs, ogift, d 1871-04-04 på Lilla Våxnäs, en syster *Fredrique Belfrage* f 1816-11-03 i Stavnäs och en fosterdotter *Ottonine Groth* f 1850-05-01 i Gillberga. Belfrage var som så många andra militärer också kommissionslantmätare, och enligt N F Bergqvist var det han som var ledare för arbetet efter branden 1865 med att utstaka, uppmäta och avväga de nya gatorna och tomterna, så att arbetet med återuppbyggnaden kunde komma igång. Detta arbete har dock andra författare tillskrivit *A F von Wachenfeldt*, se avsnittet om denne. Oavsett arbetsfördelningen så är det så att de båda ingick i en grupp om fyra personer med det direkta ansvaret för återuppbyggnaden. De övriga var drätselkammarens ordförande *Fritz Clarholm* (1831-85) och vice häradshövding *Frans Fredrik Maechel* (1823-1915). Det är inte otänkbart att det var Fritz Clarholm som hade det avgörande inflytandet i denna grupp, liksom han hade i allt annat i Karlstad på den tiden. Han var ju bl a VD för Wermlandsbanken och hade ekonomiska intressen i många bolag. Han uträttade mycket gott, men gjorde spekulationsaffärer som slutade med att han försnillade sig anförtrodda medel och till slut inte fann någon annan utväg än att begå självmord 1885-11-25 på ett hotellrum i Säffle.

1872 inflyttade från Eskilsäter blivande översten och chefen för Värmlands fältjägarkår *Axel Fredrik Lilliehöök* f 1830 i Göteborg. Hustrun hette *Hilda Christina Lilliehöök, f Evers*